

Таким чином, Іштван Вербеці, як видатний юрист, державний діяч доклав багато зусиль щодо розроблення законодавства Угорського королівства. Найбільшим його досягненням є розробка за дорученням короля Уласла II тритомного кодексу середньовічної Угорщини «Трипартитум» – видатної пам'ятки права.

Список використаних джерел:

1. Ласло II. Седьмой декрет [Електроний ресурс] – Режим доступу: <https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Ungarn/XVI/1500-1520/UlasloII/7dekret/pred.phtml?id=2200>
2. Роман Н. М. Правове становище Закарпаття в складі Австро-Угорщини (1867–1918 роки) / Н. М. Роман // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Ужгород, 2016. – 218 с.
3. Сопко Т. М. Гуманістична історіографія Угорщини / Т. М. Сопко // Carpatica-Karpatika. – 2005. – Випуск 32. – С. 13–37.
4. Corpus iuris Hugarici. Magyar torvenytar, 1000–1526. Evi torvenycikkek. Budapest, 1899. – P. 705–741.
5. Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Budapest, 1979. – P. 247–283.

Ключові слова: Іштван Вербеці, Трипартитум, сьомий декрет Уласла II, законодавство Угорського королівства.

Key words: Ishtvan Verbetsi, Tripartite, Ulaslo's II seventh decree, laws of the Kingdom Hungary.

ЗІНЧЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доцентка кафедри міжнародного приватного права та порівняльного
правознавства, докторка історичних наук, професорка*

ОСОБЛИВОСТІ АФРИКАНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ І ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Африканський конституціоналізм можна розподілити на кілька частин за визначальними впливами на його формування комплексу чинників: звичаєвого, релігійного, романо-германського, англійського, «соціалістичного» права.

Одну із таких частин складають особливості конституцій Гани, Замбії, Кенії, Малаві, Нігерія, Сьєрра-Леоне, Уганди, які були англійськими колоніями і отримання ними незалежності знайшло юридичне оформлення Наказами Таємної королівської Ради Великобританії, від імені якої уряд видавав акти. Своєрідною ознакою конституцій цих африкан-

ських держав є надання вождям права участі у законодавчому й адміністративному процесі державного управління. Так, статті 49 та 50 Конституції Гани декларують, що для кожної області країни запроваджуються Палати вождів, які відносяться до звичаєвого права [2, с. 133]. Цій проблемі присвячується ціла VI глава «Палата вождів» в обсязі 12 статей у самому тексті Основного закону і 19 пунктів додатку до нього про порядок обрання провінційних Палат вождів [3, ст. 85–96, с. 169–174; додаток до ст. 87, пп. 1–19, с. 206–212]. Члени республіканської Палати вождів призначаються провінційними радами на трирічний строк у складі 12 осіб і володіють дорадчими повноваженнями [3, ст. 85–86, с. 170]. Конституція Північної Нігерії передбачає утворення Палати вождів на рівні середньої адміністративної ланки. Палата вождів складається із: а) усіх вождів першого класу, які є членами Палати за станом; б) дев'яносто п'яти вождів, які визначаються легіслатурою Району; радника з питань мусульманського права [7, ст. 5, п. 1–3, с. 690; ст. 6, п. 1–3, с. 691]. Палата вождів «володіє правом видавати закони з метою підтримки миру, порядку і доброго управління Району» [7, с. 690].

Отже, конституції низки африканських країн передбачають участь вождів, тобто елементу звичаєвого права, у законодавчому процесі на республіканському і в адміністративному управлінні на провінційному рівні. Досить деталізовано викладається порядок обрання вождів до відповідних органів влади і регулюється устрій палат вождів, визначаються їх повноваження та процедура діяльності. Статус вождів африканських країн відрізняється, але надання їм конституціями відповідних повноважень свідчить про властиву усім державам інтеграцію елементів звичаєвого права у систему загального законодавства.

Конституції майже без помітних відмінностей за формою й змістом викладають умови набуття громадянства у тій чи іншій африканській країні. Це може свідчити про те, що у названих державах питанню громадянства приділяється досить серйозна увага. Переважна більшість статей усіх конституцій мають однакову назву: «Особи, які стають громадянами на...» (термін отримання незалежності); «Особи, які мають право бути зареєстрованими як громадяни через їхній зв'язок із...» (країною); «Особи, які народились у ...» (країні після дати отримання незалежності); «Особи, які народились за межами ..., після ...» (отримання незалежності); «Шлюб із громадянином ... після...» (дати отримання незалежності); «Громадянство Співдружності»; «Права парламенту»; «Тлумачення» [1, ст. 1–10, с. 32–41; 3, ст. 3–12, с. 98–104; 4, ст. 1–13, с. 244–254; 5, ст. 1–10, с. 319–325; 6, ст. 7–16, с. 508–515; 7, ст. 7–16, с. 565–570]. Перші статті усіх конституцій щодо визначення громадянства складаються із двох пунктів. Один із них декларує, що будь-яка особа, що народилась у тій чи іншій країні на день отримання нею незалежності і перебувала під британським захистом, стає громадянином цієї незалежної країни. Другий пункт додає, що будь-яка особа, що народилась за межами тієї чи іншої країни на день отримання нею незалежності і перебувала під британським захистом, також стає

її громадянином [3, ст. 3, с. 98–99; 4, ст. 1, с. 244; 7, ст. 7, с. 565; 1, ст. 1, с. 32; 5, ст. 1, с. 319; 6, ст. 7, с. 508–509]. Жодна із семи конституцій не передбачає подвійного громадянства. Положення конституцій означених країн про громадянство виявились майже фотографічно схожими між собою. Своєрідність форми викладу конституціями низки африканських країн положень про громадянство свідчить про надзвичайну важливість цього питання для політичних, економічних, етнічних та інших еліт. Ця важливість, після звільнення від колоніальної залежності, обумовлювалась прагненням еліт отримати, зберегти й розширити доступ до важелів державної влади, оволодіти засобами виробництва, економікою, національними надбаннями взагалі. Не слід відкидати думки і про те, що уряд Великобританії, укладаючи тексти конституцій для своїх колоній, свідомо задовольняв побажання вказаних еліт з метою збереження впливу на майбутні незалежні держави.

Проголошенню конституціями прав і свобод властиве майже суцільне використання терміну «гарантія» [3, с. 105; 4, с. 254; 4, с. 41; 1, с. 325; 5, с. 516]. Абсолютно точно повторюють назву 13 статей, що містяться в п'яти конституціях: Основні права і свободи особи; Гарантії права на життя; Гарантії проти рабства і примусової праці; Гарантії проти нелюдяного ставлення; Гарантії проти позбавлення майна; Гарантії недоторканності житла й іншого майна; Положення про забезпечення правових гарантій; Гарантії свободи совісті; Гарантії свободи висловлення думки; Гарантії свободи зібрань та об'єднань; Гарантії свободи пересування; Гарантії проти дискримінації з мотивів раси тощо; Примусове здійснення постанов щодо гарантій прав та свобод [3, с. 105–133; 4, с. 254–283; 1, с. 41–65; 5, с. 325–346; 6, с. 516–538]. У переважній більшості конституцій означених країн фотографічно дублюються назви відповідних розділів, глав і статей, їх зміст і формулювання стосовно гарантування прав і свобод громадян. Радикальність формулювання, наголошення дієвості наданих свобод, що полягають у безперервному «гарантуванні» замість традиційного для країн інших континентів простого переліку, обумовлювались багатовіковим історичним досвідом, жорстокими реаліями колоніального минулого. Саме звідсіля випливали «гарантії» права на життя, особисту недоторканність, проти рабства та примусової праці, нелюдяного ставлення, позбавлення майна, дискримінації з мотивів раси, примусове здійснення постанов щодо гарантій прав і свобод тощо.

Конституції названих країн досить докладно проголошують різні громадянські й політичні права. Однак в конституціях означених країн не згадується право усього населення на соціальне забезпечення, у тому числі й пенсійне. Конституції не передбачали пенсійного забезпечення усього населення країни і обмежувались лише конкретно визначеним колом державних посадових осіб, їхніх удів, дітей-сиріт та утриманців. Цими актами передбачались спеціальні органи для розгляду скарг на утиски пенсійних прав означених осіб аж до втручання у справу Президентів, конкретизувались їх повноваження. Конституції проголошують збереження адміністративних посад та законів колоніальної доби,

у тому числі і пенсійних законів, наголошують необхідність застосування найсприятливіших умов отримання пенсій державними посадовими особами, попереджають можливість позбавлення чиновників силових структур права на пенсію за недостойну поведінку до отримання країною незалежності.

Широко й розгалужено визначається статус президента Конституціями африканських країн. Наприклад, Конституція Замбії присвячує йому главу IV «Виконавча влада». Ч. I. «Президент і Віце-президент». Глава охоплює 13 статей [3, с. 133–145]. Подібні положення містять конституції Кенії, Уганди та інших країн, які відрізняються назвами статей, їх кількістю та обсягами за наявності одного змісту, зокрема: ст. 31. Посада Президента; Ст. 32. Перший Президент; Ст. 33. Вибори Президента після розпуску Парламенту; Ст. 34. Термін повноважень Президента; Ст. 35. Усунення з посади Президента з причини нездатності здійснювати свої функції. Ст. 36. Усунення Президента з посади за порушення Конституції або за грубе порушення своїх обов'язків; Ст. 37. Вакансія посади Президента; Ст. 38. Виконання функцій Президента під час його відсутності, хвороби тощо; Ст. 39. Присяга Президента; Ст. 40. Посадова особа, яка здійснює контроль над проведенням виборів Президента; Ст. 41. Віце-президент; Ст. 42. Утримання та надбавки до утримання Президента; Ст. 43. Захист Президента від судового переслідування [3, с. 133–145]. Повноваження Президента визначаються і в Ч. II. «Кабінет» (ст. 44–47), Ч. III. «Здійснення виконавчої влади» (ст. 48–51), у розділах про парламент (ст. 82–84), про палату вождів (ст. 85–96), про судові органи (ст. 99), а також у розділі щодо гарантування основних прав і свобод людини, зокрема, щодо проголошення надзвичайного стану або його загрози (ст. 29) [3, с. 133–148, 168–175, 131; 4, с. 285–295; 6, с. 538–552].

Таким чином, форму і зміст конституцій вчорашніх англійських колоній значною мірою обумовлювали їх октройованість та впливи традиційного права. Надзвичайна увага до питання щодо громадянства випливала із прагнення різних еліт звужити коло конкурентів у доступі до важелів влади та управління економікою. На визначення статусу президентів та уведених у загальнонаціональні законодавчі та провінційні адміністративні органи вождів значний вплив справила інтеграція звичаєвого права у загальну систему законодавства. Радикальність формулювання та безперервне «гарантування» свобод, ігнорування права на соціальне, у тому числі й пенсійного забезпечення усього населення виявлялись наслідками жорстоких реалій колоніального минулого.

Список використаних джерел:

1. Конституція Малави. *Конституции государств Африки*. В 3-х т. Т. 3. М. : Прогресс, 1966. С. 28–120.
2. Конституція Республіки Гана. *Конституции государств Африки*. В 3-х т. Т. 1. М. : Прогресс, 1966. С. 113–182.

3. Конституція Республіки Замбія. *Конституції держав Африки*. В 3-х т. Т. 2. М. : Прогрес, 1966. С. 93–212.
4. Конституція Республіки Кенія 8 грудня 1963 г. (с поправками 1964–1965 гг.). *Конституції держав Африки*. В 3-х т. Т. 2. М. : Прогрес, 1966. С. 237–413.
5. Конституція Сьєрра-Леоне. *Конституції держав Африки*. В 3-х т. Т. 3. М. : Прогрес, 1966. С. 319–408.
6. Конституція Уганди. *Конституції держав Африки*. В 3-х т. Т. 3. М. : Прогрес, 1966. С. 499–610.
7. Конституція Федерації Нігерії. *Конституції держав Африки*. В 3-х т. Т. 1. М. : Прогрес, 1966. С. 552–685.

Ключові слова: Африка, конституціоналізм, Гана, Замбія, Малаві, Нігерія, Сьєрра-Леоне, Уганда.

Key words: Africa, constitutionalism, Ghana, Zambia, Malawi, Nigeria, Sierra Leone, Uganda.

ЄФРЕМОВА НАТАЛЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

БРЕСТ-ЛИТОВСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР ТА ЙОГО РІЛЬ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ПОЛОЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ще до початку Першої Світової війни, увагу наукового юридичного співтовариства привертала недосконалість норм права війни, бо до середини XIX ст. воно не мало механізму реалізації, а проблема правового статусу військовополонених стала невід'ємною частиною цього права. Слід нагадати, що перша Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях була підписана 1864 року, а її нова редакція – 1906 року. Разом з тим, досить розвинений правовий блок у галузі регулювання військових конфліктів не виключає проблеми реалізації його учасниками можливості захисту свого правового статусу. Вирішення цього питання безпосередньо пов'язане з вивченням історичного досвіду правового регулювання становища особи на війні. Серед яскравих свідчень цього аспекту, безумовно, слід назвати дві світові війни, пережиті людством.

Останніми роками у вітчизняній науці дедалі популярнішим стає антропологічний підхід до вивчення історії. Це частково пояснюється відмовою від догматизму та ідеологічних обмежень у науці. Також значно посилився вплив світової наукової традиції дослідження феномену людини у різних історичних умовах. У зв'язку з цим актуалізу-